

Chantal Poullain v africkém pekle

text RENATA KALENSKÁ (LIDOVÉ NOVINY), foto

Chantal Poullain se vydala do Konga. Spolu s filmovým štábem společnosti A-News jela natáčet dokument o dětech, které byly vlastními rodinami či místními pastory označeny za posedlé ďáblem. Žijí na ulici, nemají co jíst, pokud si něco nevyžebrají, nenakradou, nebo se jim nepodaří něco prodat. A je jim třeba sedm let. „O problematice dětí na ulici musíme mluvit pořád. Musíme to stále připomínat. Když se ve světě stane tragédie, třeba tsunami, tak se všichni dokážeme spojit a pomoci. Ale dlouhodobé problémy se takhle neřeší. Proto je třeba to opakovat. Jako film, který běží pořád dokola,“ vysvětluje Chantal. Jen v Kinshase, hlavním městě Konga, žije podle hrubých odhadů až třicet tisíc dětí bez střechy nad hlavou.

Stačí, aby v rodině došlo k hádce. Pak se ukáže na jedno z dětí a řekne se: „Máme tu problém, protože tenhle kluk je posedlej ďáblem.“ A osmileté dítě začne zažívat od svých nejbližších mučení. Musí sloužit a nedostává najíst. V lepším případě. V tom horším ho pálí po těle žehličkou, aby byl ďábel z těla vyhnán. Posedlé děti jsou přivazovány ke kůlu a musí bez vody trávit třeba tři dny pod rozpáleným sluncem. Nebo putují rovnou k šamanovi. Ten je například nutí spolknout kousek masa ovázaný provázkem. Druhý den se jde k šamanovi znovu. Tentokrát mu „osvícený léčitel“ strká do krku klacek. Pokud dítě vydává onen

kousek masa, je ďábel venku. Pak jen stačí jít s dítětem k řece a vyzvracené jídlo hodit do vody. Řekne-li ale šaman, že ďábel v dítěti hnízí dál, to putuje na ulici. A živoří tam dlouhá léta. Pokud se ho neujme některý z dětských táborů, kde ko-

Mimo žebrání, krádeží a prodeje drobností se žijí i prostitutí. Byť je jim třeba jen deset let.

nečně dostane šanci žít. Když je ovšem ochotné přizpůsobit se přísným pravidlům. Pak se může naučit číst, psát a třeba vyrábět boty. A nemá hlad.

Jsme v samotném centru Kinshasy. Víme, že právě tady děti ulice – shege – potkáme. Mají tu největší šance něco vyžebrot. A je tu pro ně nejbezpečněji. Ne tak pro štáb. Čekáme se dvěma ozbrojenými místními vojáky. „Základní věc je, že tyhle děti na ulici nemají žádný pud sebezáchovy. Nemají nikoho, komu by byly odpovědné za své chování. A mají jen jedinou starost – přežít. A proto udělají cokoli,“ říká producent a kameraman Marek Vítek.

Přicházejí dva kluci, vypadají tak na osm. Ihned začínají tvrdě vyjednávat. Chtějí osmdesát dolarů za několik vět.

„Když mezi takové děti přijdeme s kamerou, není úplně možné jim vysvětlit, co vlastně děláme. Mají neustále pocit, že díky nim vyděláme velké peníze. A proto chtějí peníze i od nás. Jejich představy jsou velmi nereálné, nesplnitelné,“ vysvětluje Vítek. A navíc se situace zkomplikovala – Chantal postihla náhlá žaludeční nevolnost, takže musela zůstat na hotelovém pokoji. Chybí tedy žena, která by jim vysvětlila, že nejde o žádný byznys, ale o pokus ukázat Evropě, v jakých podmínkách plno afrických dětí přežívá. Chantal totiž přece jen jedná jinak – jak jsme za pár dní stačili zaregistrovat. Děti se neustále dotýká, hovoří na ně, byť jí zdaleka ne všechny rozumějí, protože nemluví francouzsky (kde by se to naučily, když nechodí do školy), ale v místní řeči lingalu. Chantal mluví o lásce, o porozumění. Chová se tak, jak my toho jaksi nejsme schopni. Byť to tak třeba i cítíme. Navíc nás trochu svazuje strach o kamery, fotoaparáty a pronajaté auto. Trochu nás pálí půda pod nohama.

Celkem úspěšně snižujeme výši požadovaného honoráře, ovšem jen do chvíle, než se začnou rojit další shege. Přesně toho jsme se báli. A báli se i vojáci, kteří se během chvíle vypařili. Každý z shege chce na setkání s námi vydělat. Byť se drtivá většina z nich odmítá před kamerou

jen ukázat. Během pár minut se situace vymyká z rukou. Pouliční gang nás obstupuje a je čím dál agresivnější. Někteří gestem ruky naznačují, že nám podříznou krk. Byť je jim třeba jen deset, budí strach. Není divu. Když nemají zbraně řezat se nožem mezi sebou, proč by si měli brát servítky v našem případě. Ve chvíli, kdy začínají házet kameny na naše auto, couváme. Stihli jsme natočit pár vět se dvěma kluky, které rychle strkáme do auta. Odvážíme je o pár bloků dál, aby si to štěstí, že právě oni si vydělali po deseti dolarech, tvrdě neodskákali.

Natáčení považujeme za jakž takž úspěšné. Auto je celé, o kamery jsme nepři-

šli, pár vět na kazetě máme. Na hotelu je použijeme zesláblé Chantal a ta říká: „Zítra tam jdu sama.“ Zdá se, že ji filmové záběry příliš neoslbnily. Snažíme se jí vysvětlit, že její nápad je trochu nepromyšlený. Marně. Druhý den vyráží přes naše protesty sama. Po dvou hodinách se vrací a hlásí: „Zítra v osm budou čekat před naším hotelem.“ Úsměvy na rtech nám trochu mrznou. Jestli před hotel nastoupí celý pouliční gang, koledujeme si o problém. Chantal nad našimi obavami kroutí hlavou.

Ráno se plní naše černé představy. Přicházejí sice o hodinu později, protože nemají hodinky, ale zato jich je tlupa. Před hotelem posedává asi dvacet kluků. A ne-

tváří se zrovna přívětivě. Chantal s nimi dlouze vyjednává. Personál i vojáci strážící náš hotel Paris jsou mírně řečeno nervózní. Nakonec Chantal odvádí celou skupinu za roh do zahradní restaurace. Vyjednává s majitelem podniku. Ten nechce, aby tady shege seděli, protože by to místní zákazníci odradilo. Z gangu mají strach všichni. Nakonec to zase spraví peníze, jako v Africe všechno. Za padesát dolarů si kluci z ulice mohou sednout ke stolu. Platíme i vyhazovačům. Shege dostávají limonádu a vyčkávají. Opět se smlouvá o ceně. Nikdo z nich nebude mluvit zadarmo. Nakonec se Chantal podaří přesvědčit je, aby si každý z nich před kameru sedl za dva dolary. „Shege jsem kontaktovala fyzicky, dávala jsem jim pusou, ruku na rameno... Hlavně aby cítili, že se nebojím.“ Fakt je, že to fungovalo. Shege v její přítomnosti před kamerou vyprávěli o své minulosti. Výsledkem je kazeta plná krutých výpovědí dětí. O tom, jak byly vlastní rodinou označeny za posedlé ďáblem, týrány, nedostávaly najíst, musely sloužit, absolvovaly vyhánění ďábla místními šamany, což v jejich případech taky nepomohlo, takže skončily na ulici. Tam je zase čekalo jiné peklo. Hlad a kruté zákony gangu. Mladší musí starším nosit peníze. Když to neudělají, čekají je rány pěstí a hlavně nožem. Během natáčení kluci odhrnovali nohavice. Hluboké jizvy měl každý z nich.

Po natáčení se zvedají ze židlí, nasazují své tvrdé výrazy a za výhrůžných pokřiků se vracejí zpátky domů. Respektive na ulici. Už z nich jde zase strach.

Někteří z nich mají štěstí. Pokud se humanitárním pracovníkům podaří je přesvědčit, ocitají se v dětských táborech. Tam chodí do školy, pracují na zahradě, starají se o dobytek, hrají fotbal a dostávají pravidelně najíst. Jedním z takových center je Don Bosco na periferii Kinshasy. Vítá nás prošedivělý charismatický muž. Je to belgický salesiánský farář Pol Feyen. Ihned se ujímá Chantal. Vysvětluje jí, jak to v táboře chodí. Pravidelný režim, všichni vstávají v šest, čeká je modlitba. Pak společná snídaně... To všechno už můžeme druhý den dokumentovat, protože tu trávíme čtyři dny a noci.

Rozespálí kluci stojí u kotle s horkou vodou, jeden přikládá polena, druhý míchá vodu, třetí pomalu sype kukuřičnou mouku. Za chvíli se podává snídaně. Nepříliš lákavá kaše. S plnými žaludky jdou děti do školy, která stojí hned vedle centra. Učit se budou společně s dětmi z města. Štáb mezitím natáčí dílny, v nichž se ti starší učí pracovat se dřevem a kovem. Je úmorné

horko. Ploužíme se po areálu a snažíme se být ve střehu. Režisér Petr Orozovič točí všechno. Kluky, jak krmí prasata, zalévají vyprahlé záhony, hrají fotbal a basketbal. Těžká práce nás teprve čeká. Tou jsou rozhovory s dětmi posedlými ďáblem.

„Rozhovory s dětmi pro mě byly nejsilnější zážitek. To bylo na celé práci to nejkrásnější, ale i nejtěžší. Tím, že jsem s nimi mluvila, sblížovala jsem se s nimi, ukazovala jim, že jim chci pomáhat. Ta láska, to fyzické sblížení pro ně bylo velmi důležité. To jim totiž chybí. V táboře mají zázemí, ale nikdo je nepohladí. Někdy jsem byla u konce sil, protože ty děti byly týrané, opuštěné a já už neměla sílu ty hrůzy, které si prožily ve vlastních rodinách, poslouchat. A víte, co bylo na tom nejsilnější? Že ony se do těch rodin chtějí vrátit. Jsou ochotny odpustit, přestože jim bylo tak strašně ublíženo. Najednou jsem jim jejich pohled na život záviděla. A cítila jsem se vedle nich hrozně malinká,“ říká Chantal.

Takhle jsme se asi cítili všichni – poté, co jsme točili rozhovor s Godym. Desetiletý nádherný kluk, který se celé dny smál a kdykoli nás viděl z druhého konce areálu přicházet, se k nám rozběhl, aby se nás držel za ruku, se během natáčení celý schoulil do sebe a skoro nebyl schopen mluvit. Soustředil se jen na to, aby se nerozplakal, když měl popisovat, jak ho rodina označila za ďábla a vyhnala na ulici. Nikomu z nás nebylo v tu chvíli dobře.

Na ulici jsou i holky. Není jich tolik, protože v tvrdých podmínkách nejsou schopny přežít zdaleka tak často jako kluci. A mimo žebrání, krádeží a prodeje drobností se živí i prostitucí. Byť je jim třeba jen deset let.

Don Bosco provozuje i centrum pro ně. Už na první pohled je nám jasné, že humanitární pomoc tady funguje lépe.

„Teta mě pak vzala k babičce, která byla velká čarodějnice. Lidi to říkali. A tady se mě snažili zabít.“

Všechno tu vypadá o něco optimističtější. Budovy jsou nové, nikde nevidíme dívky, které by kopaly ve čtyřicetistupňovém horku záhony. Úplně přesně nevíme, co tu budeme točit. O hodinu později ředitelka tábora vybírá tři dívky, které byly označeny za posedlé a zároveň jsou schopny o tom mluvit. Pak teprve nastává peklo – když posloucháme, čím vším si prošly.

„Právě s Tereze bylo pro mě úplně nejtěžší dělat rozhovor. Ona strašně trpěla, byla mučená, je postižená, ale zároveň říká, že by se chtěla ke své rodině, která jí tolik ublížila, vrátit. Má neuvěřitelnou sílu a chuť do života. Chce studovat a něco dokázat,“ říká Chantal.

Tereze je krásná šestnáctiletá holka. Nemá, na co hezkého by vzpomínala. Svoji matku nezná. Je z pěti sourozenců. „Tatínek se s mámou rozvedl, když mi byly dva roky. Mámu si nepamatuju, protože tatínek nás ukradl a přivezl nás sem do Kinshasy,“ říká Tereze. Sedí v trávě, nervózně si mne prsty u nohou a živě gestikuluje. Otec ji prý za krátký čas nechal u své sestry a ztratil se. „Teta mě pak vzala k babičce, která byla velká čarodějnice. Lidi to říkali. A tady se mě snažili zabít. Ubližovali mi,“ vypráví Tereze.

Rodina se ji pokoušela utopit v řece. Tereze si prošla neuvěřitelným mučením. Babička ji páčila elektrickým drátem, na dvanáct hodin ji svazovala ocelovým lanem do kozelce. Tereze tomu říká, že z ní „dělala salám“. Kvůli tomu je dnes Tereze postižená, jednu ruku už nikdy nenarovná. Přestože ji

před pár měsíci řádové sestry nechaly operovat. Tereze popisuje, že si pamatuje jedno – když ji rozvázali, byla vždycky strašně nateklá. „Hledali další způsoby, jak mě zabít. Ale protože se jim to pořád nedařilo, rozhodli se mě vyhodit na ulici.“

Sama Tereze neumí příliš jasně vysvětlit, proč ji označili za posedlou. Podle ní to bylo kvůli tomu, že rodina byla rozhádaná. Ani se už tomu důvodu nevíme – poté, co jsme si předtím stačili vyslechnout, že děti byly takto stigmatizovány proto, že se v rodině rozbila lednička, otec přišel o práci nebo byl doma hlad.

Od devíti let žila Tereze na ulici. Ocitla se tam tak, že ji rodina posadila do auta a přikázala vysadit ji u vzdáleného trhu. „Když mě tam šofér nechal, zůstala jsem na tom místě skoro celý den. Ale v noci…

Měla jsem strašný strach spát na ulici. Kolem deváté jsem viděla jednoho tatínka. Zeptal se mě, co tam dělám, a když jsem mu to vysvětlila, řekl, že riskuju. Někdo mi prý může ublížit. A vzal mě na noc k sobě domů. Měla jsem strach, pro-

Rodina se ji pokoušela utopit v řece. Tereza si prošla neuvěřitelným mučením. Babička ji páčila elektrickým drátem, na dvanáct hodin ji svazovala ocelovým lanem do kozelce.

tože jsem ho neznala. Taky mi mohl něco zlého udělat. Ale řekla jsem si, že mě Bůh ochrání. Ten tatínek řekl svým dětem, ať se ke mně chovají jako k sestře, že s nimi budu spát a ráno zas odejdu,“ říká Tereze.

Zůstat mohla opravdu jen jednu noc.

Nakonec se jí podařilo dostat se zpět ke své rodině. Ta ovšem jednomyslně prohlásila, že „babička by jí neubližovala, kdyby Tereze byla skutečně nevinná.“ Odvedli ji k místnímu šamanovi, který prohlásil, že se mu nepodařilo z dívky ďábla vyhnat. Tereze tedy raději utekla.

Dostala se do pediatrického centra k řádové sestře Maman-Koko. Nemocnice byla pouze pro malé děti, takže Tereze zde mohla zůstat jen jako noční pomocná síla. „Brala jsem ty děti jako vlastní. Milovala jsem je, bydlela jsem s nimi. Měla jsem čtrnáct dětí,“ říká Tereze, které bylo v té době deset let. Nakonec prý Maman-Koko rozhodla, že v centru pracuje příliš mnoho kluků, kteří by ji mohli „poškodit“. Následoval roční pobyt

v klášteře. Jedna z jeptišek ji nakonec poslala do dívčího centra Don Bosco, protože v klášteře by se pouze učila šít. „Říkali, že jsem inteligentní, ať pokračuju ve studiu,“ vysvětluje náhlý přesun Tereze.

V centru je prý šťastná. Na otázku, zda se chce vrátit ke své rodině, však říká, že ano. Rychle ale dodává, že neví, kde je táta. A jestli žije máma, ani netuší.

Když mluví Tereze o své budoucnosti, usmívá se. Popisuje, že chce být šťastná, vdát se a mít tři děti. Víc prý raději ne. „Budu rodit podle možností, protože kdyby dětí bylo moc, tak bychom riskovali, že třeba taky skončí někde na ulici. A to já nechci.“

Chantal se jí ptá, jak bude jednou svým dětem vykládat o čarodějnictví. „Pro mě to je něco, co neexistuje. Když se dítě narodí a rodiče pak třeba umřou, v tu chvíli se rodina snaží vyhodit dítě na ulici. Říkají, že dítě zabilo svou maminku. Ale tak to není. Není tu nikdo, kdo by se těch dětí zastal. Ani tety, ani strýcové, ani sestřenice, ani bratrance. Rodina se nejprve stará o blaho svých vlastních dětí. Ne o ty, které nechal jejich bratr nebo sestra. A když ty děti už moc trpí, samy se snaží dostat na ulici. Aby byly v klidu, mohly si najít něco k snědku, krást, lhát, dělat cokoli. Aby mohly trochu žít. Tak to je,“ říká Tereze a odchází krmit slepice.

Před kameru si místo ní sedá Vanesa. Vypráví o tom, jak před jejíma očima zavraždili její matku a potom ji rodina z brutálního činu obvinila. Jednoduše ji prohlásili za čarodějnici. Vanesa si vytrpěla minimálně tolik co Tereze. Ujišťuje nás, že i ona by se chtěla vrátit domů. „Ty se na ně nezlobíš?“ ptá se konsternovaná Chantal. „Kdyby mě vzali zpátky mezi

sebe, tak bych jim to všechno odpustila,“ zní odpověď.

Je to poprvé, co se Chantal rozbřečela přímo před kamerou.

Odjíždíme a Marek Vítek shrnuje důležitost táborů, které jsme navštívili, jednou větou: „Pro tyhle kluky a holky je to jediná šance, jak přežít.“

Chantal Poullain je prý šťastná, že se projektu Marka Vítky účastnila. „Tím, že mi ten dokument umožnil kontaktovat organizace, které s dětmi na ulici přímo pracují, budu moci i já pomáhat odtud z Prahy,“ vysvětluje. Kongo ji okouzlo. Říká to i přesto, že se jedná o jednu z nejnebezpečnějších zemí na světě. „Já jsem se v Kongu nebála. Měla jsem skvělý pocit, cítila jsem se jako ryba ve vodě. Když se člověk bojí, tak to nebezpečí přitáhne. Věřím, že jsou

agresivní, že mě klidně druhý den okradou. Ale vím proč. To, co mi ty děti nejčastěji říkaly, bylo, že mají hlad. Ano, chodíte po ulici, lidé vás oslovují, protože si řeknou: „Běloška, blondýnka a z Evropy, ta nám může pomoci.“ A já si myslím: „Bože můj, proč ne? Vždyť mají pravdu.“ Na každého člověka jsem měla čas, se všemi jsem mluvila, všem jsem poděkovala. A všechno s úsměvem. Můj problém byl jen návrat. Najednou jsem si říkala: Do prčic, ještě jsem tam mohla pár měsíců být a snažit se. Ale samozřejmě se budu snažit odsud. A ten rytmus života... Tady je to šedé, bez úsměvu... Tam lidé nemají nic a usmívají se. Tím úsměvem mě uchvátili. Pak jsem se snažila usmívat se tady a hned se na mě lidé dívali s podezřením. A ještě si kontrovali, jestli jim nechybí taška.“ X

